TECHNICAL SCIENCE
RESEARCH IN UZBEKISTAN
ISSN (E): 2992-9148
ResearchBib Impact Factor: 9.576 / 2023
VOLUME-1, ISSUE-4

5-7 SINF O‘QUVCHILARI VA SAN’AT MAKTABLARI O‘QUVCHILARIGA SHARQ MUSIQA MADANIYATI HAQIDA TUSHUNCHA BERISH NAZARIY OMILLARI

Ibrohim Qayumov
BuxDU, katta o‘qituvchi.

Annotatsiya

Maqolada Sharq xalqlari musiqa madaniyati uslublarini maktab tizimida o‘rgatishni rivojlantirish istiqbollari ilmiy nazariy va amaliy jihatdan tom ma’noda yoritilgan bo‘lib, jumladan; Muvoraunnaxr, yaqin va uzoq Sharq xalqlarining musiqa madaniyati, mumtoz ijrochiligi, folklor, raqslar, milliy an’anaviy va zamonaviy musiqa cholg‘ularilari tarixi va konsepsiyasi haqida ayrim ilk ma’lumotlar qamrab olinganligi bilan ahamiyatlidir.

Kalitli so‘zlar: Sharq, mag‘rib, mashriq, milliy-mahalliy,raga,doston, katta ashula,yalla,raqs va qo‘shiq.

“Kadrlar tayyorlash Milliy dasturida” belgilangan ustivor ma’naviy-madaniy vazifalarga muvofiq “Jahon xalqlari musiqa tarixi” majmuasidagi “Sharq xalqlari musiqa tarixi”, “Sharq xalqlari musiqa cholgulari va tarixi” fanining asosiy maqsadi-talabalarga Yaqin va Uzoq xorijiy Sharq xalqlari musiqa an’analari haqida ilmiy asoslangan tizimli bilimlar doirasini hosil qilish, bo‘lajak san’atkorlarning badiiy tafakkurini qo‘shni xalqlar musiqa merosiga doir ma’lumotlar bilan kengaytirish va o‘zbek musiqasining Sharq va jahon xalqlari musiqa madaniyatiga ko‘rsatgan tarixiy ta’sirini o‘rganish bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb etayotgan “Sharq va G‘arb madaniyatlari” kesimida idrok etishdir.

Sharq xalqlari musiqa cholg‘ularini tarixini o‘rgatish va audio DVD, SD va boshqa ARM- internet yo‘llari orqali yaqindan masofaviy tanishtirish, dasturamal DTS-ga amal qilish va ularni bajarish kompleksi kabi muammolar o‘z yechimini kutmoqda edi!.[1]

Bunda;

-O‘quvchilar musiqa madaniyatiga oid quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarini egallashlari shart:

-Har bir mahalliy uslubda o‘ziga xos ijrochilik uslublari va cholg‘u asboblarini bilish:

ISSN (E): 2992-9148
ResearchBib Impact Factor: 9.576 / 2023
VOLUME-1, ISSUE-4

- Sharq xalqlari musiqa madaniyatining mumtoz (maqom, mugʻom, muqom, nad va fardxonlik, diniy musiqa tasnifi, raqs va suxanronlik teatral musiqiy dramatic san'ati), shuningdek, Magʻrib va Mashriq musiqa madaniyati ijrochiligining milliy va mahaliy uslublari, xusisiyatlari va Oʻzbekistonda mashhur musiqa janrlari (doston, katta ashula, yallachilik) ni bilish, biobarin, oʻtmishimiz va sharq xalqlari madaniyatiga manzur boʻlgan mashhur ijrochilarni bilish:

- Maqom haqida tushuncha. Oʻzbek maqomlari va ularni asosiy turkumlari. Shashmaqom, uning cholgʻu ashula yoʻllari, Fargʻona- Toshkent maqomlari, cholgʻu va aytish yoʻllarini bilish;

-Oʻzbekiston hududida mumtoz musiqaning koʻp tarmoqli va mahalliy an'analarga ega ekanligi, ularning oʻxshashligi va oʻziga xosligi, mahalliy musiqa an'analarining zamonaviy musiqa, bastakorlik va kompozitorlik ijodi soxasida namoyon boʻlishini bilish;

-Ikki ovozli qoʻshiqlarni sof ovozda kuylash, major uch tovushligidan minor uch tovushligiga mustaqil kuylab oʻta olish;

-Kuylashda forte va piano dinamik tuslarini bajarish, oʻzi va oʻrtoqlari ijro etgan qoʻshiqlarining ijrochilik saviyasi va badiiy sifatini baholay bilish;

-Mashxur qoʻshiq va ashulalar, yor-yorlar hamda ushshoqlarning mahalliy uslub variantlarini tinglab ajrata olish;

-Kuylash va tinglash madaniyatiga ega boʻlish kabilardir.

-Musiqa naqadar qadimiy san'at ekanligi, oʻzbek xalq musiqasining ildizlari uzoq davrlarga taqalib, asrlar, yillar davomida sayqallani, rivojlanib kelganligi, shu bois xalqimizning boy madaniyatini, milliy qadriyatlarimizni oʻzida aks ettirishni va nihoyat, oʻzbek milliy musiqamiz umumbashariy jahon musiqa madaniyatining ajralmas bir boʻlagi ekanligini tasavvur qila olishlari lozimdir…

Bilvosita Oʻzbekiston mahalliy uslublaridan; 1. Surxandaryo-Qashqadaryo,

2.Buxoro-Samarqand, 3.Xorazm, 4.Fargʻona-Toshkent va qisman 5.Qoraqalpogʻiston mahalliy uslublarini bir –birovidan ajrata bilish va ulardagi mahalliy auslublarning xalq ogʻzaki ijodlarini oʻrganib chiqish va teatral obrazlarini zamonaviylikda takommillashtirish ham dolzarb masalalardan biridir.

Shuningdek, Sharq mumtoz janrlaridan -Raga-bu, Ninditon an'anaviy mumtoz ijrochiligining kasbiy yoʻnalishlaridan biri hisoblanib, ushbu uslubning nazariy va amaliy jihatdan farqlab bilish, tuzilishi jihatdan garmonik va ritmik uslubini sharxlay bilishlari zamonaviy oʻquvchilarga xosdir.

Oʻzbekiston Ruspublikasining «Ta'lim toʻgʻrisida»gi qonun, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» talablari asosida ta'lim tizimida roʻy berayotgan oʻzgarishlar umumiy oʻrta ta'lim maktablaridagi boshqa oʻquv fanlar qatori «Musiqa

ISSN (E): 2992-9148
ResearchBib Impact Factor: 9.576 / 2023
VOLUME-1, ISSUE-4

madaniyati» predmetning oʻqitilishini ham tubdan yangilanib kelganidek, ularni yanada takommillashtirishbi taqozo etmoqda.

«Musiqa ma’daniyati» oʻquv predmeti oʻquvchilarning ma’naviy, badiy va axloqiy madaniyatini shakllantirishda, milliy gʻurur va vatanparvarlik tarbiyasini amalga oshirishga, ijobiy mahorat, nafosat va badiiy didni oʻstirishga, fikr doirasini kengaytirishga, mustaqil va tashabbuskorlikni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Barcha oʻquv fanlar qatori musiqiy ta’lim ham davlat ta’lim standartining joriy etishi milliy musiqiy meroslardan toʻlaqonli foydalanish imkonni beradi. Bular; ommaviy xalq kuy va qoʻshiqlarida, xonanda va sozandalarning ijodiy faoliyatida oʻz aksini topdi.

Musiqa ta’limidan davlat ta’limi asosida yangi ta’lim mazmunida oʻquvchining musiqiy bilim va malakalari bilan birga ularda kuzatuvchanlik, xotirani mustahkamlash, obrazli tasavvur qilish, ularga ijodkorlik, mustaqillik, tashabbuskorlik, badiiy va musiqiy did kabi hislatlarni rivojlantirishni ta’minlaydi.

Ta’lim mazmunining majburiy talablari:«Musiqa madaniyati» oʻquv fanining mazmunida boʻlgan majburiy talablar nazariy va amaliy faoliyatlar majmuasidan tashkil topib, ular quyidagi mavzularni belgilaydi.

Boshlangʻich musiqa savodi, musiqiy asarlar ijodkorlari faoliyati, musiqa ijrochiligi, xor, ansambl, orkestr, oʻzbek xalq cholgʻu asboblarini bilishni, mashxur oʻzbek xalq sozanda va xonandalar ijodiy faoliyati, musiqiy atama va iboralar, musiqa fanlari asosida milliy musiqa madaniyatimizni oʻzlashtirishni nazarda tutadi. Bu mavzular dars jarayonida quyidagi oʻquv faoliyatlarida nazariy va amaliy mashgʻulotlar vositasida bajariladi:

1. **Musiqa tinglash.**
2. **Jamoa boʻlib kuylash.**
3. **Musiqa savodi.**
4. **Musiqa ijodkorlari.**

Musiqa tinglash va kuylash ta’lim mazmunining asosini tashkil etadi.

Jamoa boʻlib kuylash faoliyati oʻquvchilarning musiqiy oʻquv qobiliyati hamda ijrochilik malakalarini rivojlantirish uchun zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

Ражабов Тухтасин Ибодович, Ибодов Уктам Расулович ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ В ОБУЧЕНИИ ПЕСНЯМ БУХАРСКОГО ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА НА УРОКАХ МУЗЫКИ // Вестник науки и образования. 2020. №21-2 (99). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/obespechenie-natsionalnogo-naslediya-v-

ISSN (E): 2992-9148
ResearchBib Impact Factor: 9.576 / 2023
VOLUME-1, ISSUE-4

obuchenii-pesnyam-buharskogo-detskogo-folklora-na-urokah-muzyki (дата обращения: 26.10.2023).

Rajabov T. I., Ibodov O. R. O'zbek Xalq Musiqa Merosda O'quvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi //IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2021. – Т. 1. – №. 6. – С. 139-145.

Ибодов У. Р. ИНСТРУМЕНТАЛЬНАЯ МУЗЫКА КАК ОРУДИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ВЛИЯНИЯ НА ЧЕЛОВЕКА //Рекомендовано к печати Ученым советом Института психологии имени ГС Костюка НАПН Украины (Протокол № 14 от 28 декабря 2020). – 2020. – С. 336.

Каюмов Ибрагим Файзуллаевич ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ИСТОКИ МУЗЫКИ // Academy. 2020. №11 (62). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskie-istoki-muzyki (дата обращения: 26.10.2023).

Каюмов Иброхим Файзуллоевич, Жураева Мафтуна МЕСТО МУЗЫКИ В ВОСПИТАНИИ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ УЧАЩИХСЯ 5-7 КЛАССОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ // Проблемы педагогики. 2020. №3 (48). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/mesto-muzyki-v-vospitanii-duhovno-nravstvennyh-kachestv-uchaschihsya-5-7-klassov-obscheobrazovatelnyh-shkol (дата обращения: 26.10.2023).

Fayzullaevich Q. I. Culture and art values and aesthetics in formation factors. – 2021.

Kholmurodovna R. O., Esanova M. J. The Importance of Imagination and Perception in Traditional Singing Performance //Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress. – 2023. – Т. 2. – №. 2. – С. 73-74.

Рамазонова У. Х., Сайфуллаева О. М. Развитие чувства ритма у детей //Проблемы науки. – 2021. – №. 1 (60). – С. 49-51.

Ramazonova U. X., Esanova M. J. An'anaviy xonandalik rivojida maqomlarning o'rni //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 496-501..

Ramazanova O. K., qizi Mustaqimova G. G. Formation and Development of National Musical Traditions //european journal of innovation in nonformal education. – 2022. – Т. 2. – №. 1. – С. 336-339

Каримов О. И. Садриддин Айни-знаток и любитель народной музыки //Вопросы науки и образования. – 2021. – №. 13 (138). – С. 21-24.

Каримов О. И. Бўлажак мусиқа ўқитувчиларида маънавий-ахлоқий сифатларни шакллантириш //Scientific Impulse. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 377-381.

ISSN (E): 2992-9148
ResearchBib Impact Factor: 9.576 / 2023
VOLUME-1, ISSUE-4
Каримов О. И. Профессиональные музыкальные взгляды будущего учителя музыки //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 22-2 (100). – С. 17-20.

Boltayev B. H. BUXORO SHASHMAQOMI VA XORAZM MAQOM IJROCHILIGIDA MUSHKULOT (CHERTIM) VA NASR (AYTIM) YO'LLARI SEMANTIKASI //BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 776-782

Hamidovich B. B. Classification of the Bukhara Status (" Shashmakom") System //AMERICAN JOURNAL OF SCIENCE AND LEARNING FOR DEVELOPMENT. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 109-111.

Болтаев Б. Х. Описание приёмы и методики представителей исторического генезиса и этапов узбекского музыкального обучения //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 806-813.

Azimovna S. M. et al. THE BUKHARA PERFORMANCE STYLE IS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF MORAL QUALITIES OF TEENAGERS //Academia Science Repository. – 2023. – Т. 4. – №. 04. – С. 1067-1071.

Samiyeva M. A., Ramazonov A. V. O 'ZBEK MUMTOZ MUSIQASI-O'QUVCHILAR QIZIQISHINI SHAKLLANTIRISH OMILI //BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 12. – С. 31-36.

Azimovna, Samiyeva Mehriniso. "THE BUKHARA PERFORMANCE STYLE IS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF MORAL QUALITIES OF TEENAGERS." *Academia Science Repository* 4.04 (2023): 1067-1071.

Samiyeva Mehriniso Azimovna, & G'aybullayev Quvonchbek G'olibovich. (2023). THE BUKHARA PERFORMANCE STYLE IS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF MORAL QUALITIES OF TEENAGERS. Web of Scientist: Interneti

Мустафоев Б. И. ОСОБЕННОСТИ УРОКОВ МУЗЫКИ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ //Достижения науки и образования. – 2019. – №. 1. – С. 46-48.onal Scientific Research Journal, 4(04), 1067–1071

Мустафаев.Б.. МУЗЫКАЛЬНО–ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ И ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АБДУРАУФА ФИТРАТА //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023 - Т. 34. – №. 34 .journal.buxdu.uz https://buxdu.uz Page 1 Международный научный журнал № 2 (100), часть 2 «Научный импульс» сентябр, 2022 361

Мустафаев Б. Restoration of the System of Music Education in Uzbekistan in 1920 1940 Years //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.

ISSN (E): 2992-9148
ResearchBib Impact Factor: 9.576 / 2023
VOLUME-1, ISSUE-4
Камолов Ш. Х. Приёмы и методы преподавания музыки в общеобразовательной школе //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 602-607

Камолов Ш. Х., Бомуродов Ш. Ш. Педагогический характер студенческой молодежи и психологический подход //Academy. – 2021. – №. 3 (66). – С. 60-62.

Равшан Р. Р. ЗАМОНАВИЙ БАЙРАМЛАР РЕЖИССУРАСИДА ХАЛҚ ИЖОДИ НАМУНАЛАРИ ТАЪСИРЧАН ВОСИТА СИФАТИДА //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 117-122.

Равшан Р. Р. ЗАМОНАВИЙ БАЙРАМЛАР РЕЖИССУРАСИДА ТАЪСИРЧАН ВОСИТАЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ УСУЛЛАРИ //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 136-144.

Равшан Р. Р. ТЕАТР ТОМОШАЛАРИДА ТАЪСИРЧАН ВОСИТАЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ УСУЛЛАРИ //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 145-151.

Urinov S. K., Nematullayeva S. CULTURAL CENTERS ARE A PLACE OF KNOWLEDGE AND ENLIGHTENMENT //Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 100-106.

Mo’Minmirzo Zokir O. G. L. et al. TEATR FAOLIYATIDA BOSHQARUV JARAYONLARINI TASHKIL ETISH USULLARI //Oriental Art and Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 57-62.

Xolmo‘minov M. Z. O. L. et al. MADANIYAT MARKAZLARIDA TO‘GARAKLARNI TASHKIL ETISH MUAMMOLARI //Oriental Art and Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 102-107.

Ravshanovich H. H. O‘QUVCHI YOSHLARDA IJRO MALAKALARINI O‘STIRISHDA FANLARARO ALOQADORLIK //" USA" INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE TOPICAL ISSUES OF SCIENCE. – 2023. – Т. 8. – №. 1.

Ravshanovich H. H., Hakimovich X. J. ESTETIK TARBIYA BERISH JARAYONIDA O‘ZBEK XALQINING MUSIQIY MEROSIDAN FAYDALANISH //World of Science. – 2023. – Т. 6. – №. 6. – С. 73-74.

Ravshanovich H. H. MUSIQA DARSLARINI O‘QITISHDA FANLARARO ALOQADORLIKNING AHAMIYATI //JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH. – 2023. – Т. 6. – №. 6. – С. 11-14.

Абдуллаев К. Ф., Умурова М. Ё. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ УРОКА ПЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF

ISSN (E): 2992-9148
ResearchBib Impact Factor: 9.576 / 2023
VOLUME-1, ISSUE-4
MATHEMATICAL THEORY AND COMPUTER SCIENCES. – 2023. – Т. 4. – №. 2. – С. 66-69.

Umurova M. Y. Educational Significance of Children's Folklore Songs //AMERICAN JOURNAL OF SCIENCE AND LEARNING FOR DEVELOPMENT. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 148-152.

Umurova M. Y. Formation of Patriotic Feeling in Youth Students through Folk Songs //Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 99-103.

Ражабов, Т. И. (2023). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни. Miasto Przyszłości, 33, 167-176.

Ражабов, Т. И. (2021). Ўкувчи-ёшларга ўзбек миллий мусиқа фольклори намуналари воситасида эстетик тарбия бериш. Science and Education, 2(11), 1094-1103.

Тўхтасин, Р. И. (2022). ЎЗБЕК ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИ ВА ИЖРОЛАРИ ҲАҚИДА. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), (Special issue), 64-71.

Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN, 2795(546X),

Ражабов, Т. (2023). O ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi. Общество и инновации, 4(5/S), 340-345.

KO‘rinov S., Sadullayeva S. MUZEYSHUNOSLIK ISTIQBOLLARI //IJODKOR O'QITUVCHI. – 2023. – Т. 3. – №. 26. – С. 97-101.

Orinov, Sh K., and H. Abdusalomova. "TEATRLAR FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI." *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI* (2022): 766-770.

Orinov S. K. et al. UNDER THE ADMINISTRATION OF THE FIELD OF CULTURE AND ARTS FOREIGN MODELS (US EXAMPLE) //INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2023. – Т. 3. – №. 27. – С. 214-221.

O'rinov S. K., Nematullayeva S. BADIIY HAVASKORLIK TO‘GARAKLARINI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY METODLARI //Наука и технология в современном мире. – 2023. – Т. 2. – №. 5. – С. 58-61.